

isaac

..nyt

nr. 2 – 2016

ISAAC Danmark i Graz til PINE-D afslutning

Om ISAAC Danmark

Formand:

Birgitte Brandt
Børneterapien, Odense
Tlf.: 63 14 05 67
e-mail: birb@odense.dk

Sekretær:

Margit Grønkjær
e-mail: margit99@gmail.com

Kasserer:

Gert Krabsen
HandiKram
Grenen 15
9260 Gistrup
e-mail: kasserer@isaac.dk

Indmeldelse på www.isaac.dk eller via formanden eller kassereren.

Kontingent pr. år (dækker medlemskab af både det internationale ISAAC og ISAAC Danmark):

AAC bruger	kr..... 275,-
Enkelt medlem	kr..... 470,-
Studerende/pensionister	kr..... 325,-
Dobbelt medlemskab (Institutioner/skoler)	kr..... 900,-
Trippel medlemskab (Institutioner/skoler)	kr.....1.350,-
Støttemedlem	kr.....2.500,-

ISAAC officielle tidsskrift: "Alternative and Augmentative Communication – ACC",
abonnement pr. årgang kr..... 600,-

ISAAC-NYT

Medlemsblad for foreningen ISAAC Danmark
(*International Society for Augmentative and Alternative Communication*)

Redaktør: Dorte Sylvest Aggerlin
e-mail: dsaggerlin@gmail.com

Bladet udkommer normalt 3 gange om året.

ISSN nr. 1397-0747
Oplag: ca. 200 stk.
Tryk: Palle Madsen
Layout: Gert Krabsen

Foreningens postadresse:

ISAAC Danmark
c/o Birgitte Brandt
Børneterapien Odense, Team A
Platanvej 15
5230 Odense M

CVR nr. 29948445

Foreningens webside: www.isaac.dk
Foreningens mailadresse: isaac@isaac.dk

Alle henvendelser på redaktionelle spørgsmål stiles skriftligt til redaktionen.

Redaktionen påtager sig intet ansvar for manuskripter, fotografier og tegninger, der indsendes uopfordret.

Indhold

Om ISAAC Danmark	2
Fra redaktørens sofahjørne	3
Birgitte bemærker	4
Bestyrelsen..	5
Ups..	6
ISAAC international – E-news	7
Awareness month 2016.	8
ISAAC konference 2017.	8
PINE-D projektet.....	9
Velkommen til nye medlemmer.	12
ASK oplægsholdere.	12
Kommunikation og ALS.....	13
Forvirring i receptionen.....	16
Kommunikationskarnevalen 2016.....	17

Fra redaktørens sofahjørne

redaktør Dorte Sylvest Aggerlin

Siden sidste nummer af Isaac Nyt har vi haft Isaac konference og generalforsamling. Der var rigtig god søgning til konferencen, og det er vi i bestyrelsen utrolig glade for. Det tyder jo på, at vi havde ramt nogle temaer og fået hyret nogle foredragsholdere, som der er interesse for rundt omkring i landet.

Vi fik også valgt nye gode folk ind i bestyrelsen til erstatning for Hanne Rohde og Pernille Bagner, som begge valgte ikke at genopstille efter flere års arbejde i Isaac regi.

De nye bestyrelsesmedlemmer er *Jane Runge* fra Søndre Skole i Grindsted og *Jeppe Forchhammer*, som er AAC bruger. Desværre var der ikke enormt stor deltagelse til selve generalforsamlingen. Det er lidt ærgerligt, synes vi i bestyrelsen, da det jo nødtigt skulle blive en "lukket fest".

Generalforsamlingen er stedet, hvor formanden beretter om året, der gik og de aktiviteter, som bestyrelsen har været involveret i. Og der sker faktisk en hel del i årets løb. Der er mange kontakter til handicaporganisationer, ministerier, undervisningsinstitutioner mv. – alt sammen for at oplyse om, fremme brugen af og sikre retten til AAC.

Vi håber på bedre fremmøde til næste års generalforsamling. Det er oplysende, det er ikke farligt, og hvem ved, om vi ikke får et stykke kransekage til næste år?

God sommer til alle skal lyde her fra redaktionen...

Birgitte bemærker

v/Birgitte Brandt

Lysegrønne bøgeskove, gule rapsmarker og lilla syrenhegn har været med til at male naturens forårs palet, siden mange af os var samlet til ISAAC Danmarks årlige konference i Vingstedcentret ved Vejle i marts. En begivenhed der får megen opmærksomhed fra ISAAC's bestyrelse, og hvor vi er rigtig glade for den store og positive deltagelse i et tætpakket program af mangfoldighed indenfor området kommunikation og ASK.

Forslagene til indhold i næste års konference er mange, og vi vil bl.a. supplere yderligere med idéer fra det nyligt afholdte Kommunikationskarnevalen i Sverige.

For lidt siden deltog jeg i et debatmøde om handicappolitikens bevægelse, som LEV, FOA og SL havde arrangeret. Det giver god mening, når organisationer går sammen om at sætte fokus på de livsvilkår en sårbar borgergruppe har haft, og fortsat har.

Til de af jer, der ikke har haft mulighed for at se DR K's dokumentarfilmserie "De åndssvages historie", kan jeg klart anbefale at gå ind og finde de 5 små film på YouTube (søg på *De åndssvages historie*).

Det er vigtigt at lytte til de mennesker, der selv har oplevet tidligere tiders gruopvækkende vilkår som menneske med handicap. Det er nødvendigt at skærpe opmærksomheden på den risiko, der i disse år er for et værdiskred i politik og praksis overfor mennesker med udviklingshæmning og multihandicap. Og i mange sammenhænge er der brug for, at vi der arbejder indenfor kommunikationsområdet sætter et særligt fokus på kommunikationens nødvendighed for de mennesker, der ikke selv har talens magt.

Der er mange aktuelle problematikker at forholde sig til for de forskellige organisationer med berøring med mennesker med handicap, og den særlige viden om kommunikation må hele tiden bringes frem, hvor det er muligt.

I maj har 3 af ISAAC bestyrelsens medlemmer deltaget i den afsluttende konference i Graz, Østrig vedr. EU projektet PINE-D om mennesker med komplekse handicap og deres mulighed for at blive mere involveret i de europæiske demokratiske processer og dermed spille en mere aktiv rolle i samfundet. Mere om det inde i bladet.

I slutningen af sommeren tager en lille flok ISAAC medlemmer med til den internationale ISAAC konference i Toronto, Canada. Det kommer I til at høre nærmere om.

Til slut håber jeg, at alle har haft en dejlig sommerferie, som har bragt lige akkurat den mængde afslapning, hygge, oplevelser og opladning, som I hver især har haft brug for.

- - - o - - -

Bestyrelsen..

På generalforsamlingen i Vingsted var der et par udskiftninger i bestyrelsen, idet Hanne Rohde og Pernille Bagner Carlsen ikke genopstillede.

Nye i bestyrelsen er

- Jane Runge, Specialundervisningscenteret Grindsted
- Jeppe Forchammer, Valby

ISAAC's bestyrelse 2016

Kontaktoplysninger på alle bestyrelsens medlemmer finder I på www.isaac.dk.

- - - 0 - - -

De afgående bestyrelsesmedlemmer Hanne og Pernille

Ups..

v/Frank Dalhoff

VIGTIGT AT FORLADE SKOLEN MED BALLAST

Du, der læser dette, har måske lige sagt farvel til nogle elever, du har kendt gennem mange år. De kom som ny-udsprungne lysegrønne blade, som med ét blev til elever, der nu for alvor skulle følge indlæringens slagne vej.

Men hvad lærte de elever? Ja, man vil i de fleste tilfælde blot sige dansk, regning og historie - og det var nok til at folk tænkte underskolen. Du ved som jeg, at de elever der her skrives om, ikke alle lærer dansk, regning osv. i gængs forstand, og så alligevel. For det at være i stand til og give udtryk for sine behov, ønsker og håb er meget betydningsfuldt - og guderne skal vide, at det er svært når man ikke har et verbalt sprog, selvom vi kan vores ABC til husbehov. De elever skal lære meget på ti år. De skal lære turtagning samt at være en del af et fællesskab.

Jeg forstår godt, at I lærere og alle andre, der haft at gøre med elever med de svære handicap i ti år, tænker om I gjorde det rigtige. Jeg kan selv sagt ikke svare på det, men kan give nogle råd til næste skoleår. Dybest set, må det vel handle om at gøre undervisningen relevant for de elever man har ansvar for - at give dem en så bred faglig viden som muligt. Det drejer sig i lige så høj grad om at give de børn, som ikke har talens brug redskaber, der gør dem i stand til at komme ud med deres viden samt alt det andet, mennesker nu siger til hinanden.

Kort sagt skal eleverne lære at gribe ud og bruge den kommunikationsmåde, der er lettest her og nu. Derfor er det vigtigt, at man viser og prøver ting af med eleverne - med en understregning af, at det er ok at fravælge pegebogen og talemaskinen til fordel for gæt og grimasser. Når du slipper dine eller jeres elever, skal de ud i livet og sige fra og til. Jeg kender følelsen af at være "Palle alene i verden", for det jeg fik med, var min pandepind og min skrivemaskine - ikke engang en pegeplade. Behøver jeg at sige, at det ikke var sjovt.

Derfor må og skal de unge mennesker have en ordentlig ballast med fra skolen. Det er dog ikke kun det allerede beskrevne, eleverne skal lære. De skal også lære, at de dejlig unge mennesker der bare er unge. Det er klart, at lige denne gruppe unge bærer særlige vilkår med sig, men er det ikke "bare" en del af deres liv, som de skal lære at takle i skolen og som de nu skal prøve af i lives skole. De får nogle slag. Hvis de ikke selv kan komme over dem, er der forhåbentlig nogle som kan og vil hjælpe dem over deres vanskeligheder, så de skønne unge mennesker kan komme videre i livet.

Kommer dine elever ud med forudsætningerne som beskrevet, har du gjort det godt.

God sommer

- - - o - - -

ISAAC international – E-news

v/Margit Grønkjær

ISAAC Danmark sendte et bidrag til ISAAC International's *E-news*, juni 2016...

- - - 0 - - -

ISAAC Danmark has been a part of the PINE-D project during 2015 and has just been attending the final conference in Graz, Austria.

The *Europe for Citizens* project PINE-D engages with people with intellectual and complex disabilities to understand how they can become more involved in European democratic processes, and therefore play a more active role in society.

Great Britain, Poland, Austria, Italy and *Denmark* are the 5 participating countries. Denmark is the only country aiming at AAC users mainly with physical disabilities. The other countries participated via organizations working with people with intellectual and social disabilities.

ISAAC Denmark used one day at our annual AAC user Assembly to discuss European questions and gathered important views, experiences and ideas from the target group.

Central questions for the discussions have been:

- How can Europe better communicate European issues and values to the target group?
- What are the opinions of target group members towards the current European challenges and concerns?
- What are the needs of the target group for improved conditions of democratic participation in Europe?

The AAC users discussed important issues as:

- participation and inclusion in society
- openness and visibility of AAC users in every day life
- responsibility amongst AAC users to express their wishes and needs
- getting attention by writing articles and lecture at schools
- remember to tell good stories from every day life
- the importance of society considering all persons as unique persons with their own abilities and qualities instead of deviding persons in two groups – with or without disabilities
- the need of having personal assistance in daily life
- the importance of equal possibilities to have assistance for leisure activities for AAC users staying in special homes for people with disabilities
- the importance of having technological aids for communication
- accessibility (physical, communicative and informational)
- access to education and work
- the need of more knowledge about people with disabilities (politicians and society)

Suggestions and ideas for the future are given via reports and workshops at the final conference.

Now the PINE-D project makes a petition for the European Parliament with the main statements from the 5 countries.

- - - 0 - - -

Awareness month 2016.

Oktober er international Awareness month, hvor der verden over tages initiativer til at gøre særlig opmærksom på ASK/AAC.

Var det en ide for dig med et initiativ, der hvor du arbejder, bor eller færdes i øvrigt?

Find ideer på <http://www.isaac.dk/awareness-month>

- - - 0 - - -

ISAAC konference 2017.

Konferencegruppen er i fuld gang med at planlægge næste års konference, så sæt et par store krydser i kalenderen ved

20. og 21. marts 2017.

Marts 2017					
Uge	Ma	Ti	On	To	Fr
9			1	2	3
10	6	7	8	9	10
11	13	14	15	16	17
12	20	21	22	23	24
13	27	28	29	30	31

PINE-D projektet.

Afslutningskonference i Graz 18-19. maj
v/Dorte Aggerlin

Isaac Danmark blev involveret i PINE-D projektet i foråret 2015. Ideen bag projektet var at få belyst, hvad der skal til, for at man som handicappet dels føler sig som en del af det omgivende samfund, men ikke mindst føler sig som en del af Den Europæiske Union.

Der var stillet 3 spørgsmål omkring EU, som hvert land havde skullet forholde sig til på en eller anden måde til deres eget lokale arrangement.

I Danmark holdt vi et arrangement i forbindelse med brugersamlingen på Egmonthøjskolen i efteråret 2015, hvor EU indgik som et tema den ene dag.

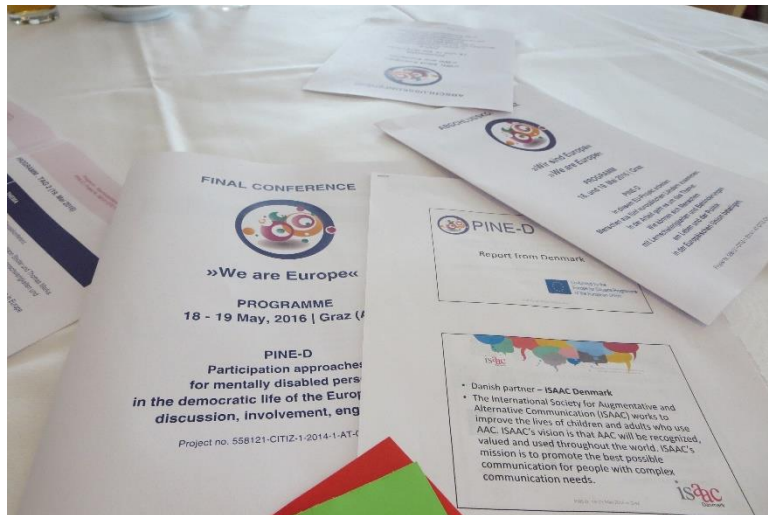

Blandt deltagerne i det danske arrangement var interessen for EU, og fornemmelsen af at være del af noget større end blot det danske samfund, ikke så udbredt. Men vi talte om, at det muligvis hang sammen med, hvor lidt eller meget man tidligere havde hørt om emnet, om det var muligt at søge information om EU på forskellig vis. .

Men vi talte om, at det muligvis hang sammen med, hvor lidt eller meget man tidligere havde hørt om emnet, om det var muligt at søge information om EU på forskellig vis. Der var flere forslag til, hvordan EU stof kunne gøres mere tilgængeligt for personer med behov for tegnstøtte, oplæsning eller andre AAC muligheder.

Der blev foreslået, at alle EU hjemmesider bør have mulighed for oplæsning af tekster, tegnstøtte eller en præsentation af teksten i forenklet form. YouTube film blev også nævnt som en mulighed for dels at ramme den yngre befolkningsgruppe, men også som en mulighed for på en mere visuel måde at fortælle om samfundet og Det Europæiske Fællesskab.

Så selvom emnet for nogen var lidt abstrakt, så fik vi alligevel sat nogle gode diskussioner i gang og fik samlet en række punkter sammen, som vi kunne bruge i den rapport, som skulle sendes til den projektansvarlige i Østrig i slutningen af marts måned.

I maj nåede vi så til den del af projektet, hvor de 5 deltagerlande igen skulle mødes og præsentere deres lokale arrangementer for de øvrige deltagerlande samt deltage i workshops mv. Fra Danmark drog undertegnede afsted i selskab med Isaacs formand Birgitte Brandt og Jeppe Forchhammer som repræsentant for de danske AAC brugere.

Vi var noget spændte på, hvad der skulle ske, for programmet blev først udsendt relativt sent. Til præsentation af det danske projekt fik vi ca. 20 min. Vi valgte at bruge tiden på en kort præsentation af os selv, vise den lille film fra Brugersamlingen, og så gennemgå nogle hovedpunkter fra rapporten.

Udover præsentationerne fra deltagerlandene skulle der bl.a. være workshops, hvor deltagerne kunne vælge det emne ud, de fandt mest interessant og have mulighed for at diskutere. Der var 5 forskellige workshops, hvor vi fra Danmark skulle være tovholder på den ene.

Byen Graz i Østrig var vært og tovholder for hele projektet, så både viceborgmester og en medarbejder fra Social forvaltningen i byen deltog. Der blev afholdt pressekonference (uden presse desværre).

Efter to dage fyldt med mange indslag om forskellige lande og deres særlige tilgang til EU emnet og ikke mindst en skøn blanding af engelsk og tysk fik vi til sidst samlet det sidste tekst sammen, som sammen med vores forslag fra rapporterne skulle koges ned til en "petition", som vist bedst kan oversættes med en henstilling i lovmæssig forstand i forhold til EU lovgivning på handicap området.

EU får mange "petitions", så et udvalg vælger nogen af dem ud, som der så arbejdes videre med i EU regi. Vi fik derfor at vide, at vi ikke kan være sikre på, at vores forskellige forslag og kommentarer fra PINE-D projektet tages op og fører til ændringer.

Det er selvfølgelig lidt ærgerligt, at det foregår på den måde, men ved vores deltagelse har vi da gjort, hvad der er muligt for at gøre vores mening gældende her fra Danmark. Det var en interessant oplevelse at deltage i et projekt, og det var spændende at mødes med de andre landes deltagere og få et indtryk af deres hjemlige forhold.

Så projektet blev rundet pænt af og vi kunne drage hjem igen fulde af indtryk og tyske gloser.

--- o ---

Velkommen til nye medlemmer.

v/Kassereren

Ellen Lykke Pedersen, Horsens

Har I kollegaer, institutioner i kommunikationsnetværk, nabo-skoler osv., som ikke kender ISAAC, så husk at fortælle dem om foreningen!

Henvis gerne til www.isaac.dk eller ISAAC's Facebook-side - eller til et bestyrelsesmedlem.

Indmeldelse sker lettest via www.isaac.dk, eller med en mail til kasserer@isaac.dk.

--- o ---

ASK oplægsholdere.

Bestyrelsen får ind i mellem forespørgsler om foredrags-/oplægsholdere omkring ASK, og har derfor overvejet at lave en liste over oplægsholdere; evt. gjort tilgængelig på www.isaac.dk.

Så kender I nogen, der er interesserede i at komme med på listen, hører vi gerne fra jer. Det kan både være brugere og professionelle – og også jer selv!

Kommunikation og ALS.

v/Bo Søsted

Oplæg fra ISAAC Konferencen 2016

Foredraget fra ISAAC konferencen marts 2016 bringes her i fuld længde så de, der ikke fik lejlighed til at høre foredraget eller ønsker at genlæse indholdet får muligheden for det. Hele foredraget er fremstillet og blev fremført vha. øjenstyring og talesyntese.

Mit navn er Bo Søsted og tak for invitation til at dele min erfaring med kommunikationsmidler.

Da Dorte (redaktøren) spurgte om jeg havde lyst til at komme og fortælle om min erfaring og oplevelser med kommunikation var mit svar hurtigt ja. Jeg har holdt foredrag om mange emner om de udfordringer man har - og vil få i forbindelse med ALS.

Men jo mere jeg tænkte på emnet - jo mere klart blev det hvor essentielt kommunikation er. Faktisk var det næsten pinligt at jeg let og elegant havde sprunget dette emne over. Det er et af de vigtigste ting at få på plads så snart man får sin diagnose.

Uden mulighed for kommunikation der er skræddersyet til den enkelte borger - kan alt andet næsten være ligegyldigt

Men inden vi taler om kommunikation hjælpe midler vil jeg gerne bakke tilbage til tiden før min diagnose.

Jeg elskede det liv jeg havde. Efter en broget blanding af uddannelse og jobberfaring fik jeg stilling som salgsdirektør for et amerikansk firma specialiseret i temperatur regulerende materialer. Mit område var Europa og materialet var så alsidigt at jeg arbejdede med alt fra skudsikre veste i Israel til børnetøj i Finland. En skøn udfordring der krævede hårdt arbejde men samtidig frihed til at jeg kunne vælge de projekter der havde størst potentiale.

Jeg havde base og lejlighed i Brighton, England. Sommerhus ud til vandet på Enø. En dejlig bil. Økonomi til at nyde livet. Men alt dette skulle meget snart få en blodig og brat ende.

Jeg begyndte at ryste. Muskel spasme der kom og forsvandt. Det kunne være en muskel i brystet eller benet. Det var gerne i forbindelse med overanstrengelse. Men efterhånden kunne det vare flere døgn. Jeg begyndte at blive træt. Selv om jeg ikke var aktiv. Mit energi niveau har altid været højt så det var en ny og irriterende fornemmelse. Allerede i 2007 begyndte mine første kommunikation problemer. Jeg havde god hastighed med blindskrift på pc. Men jeg begyndte at lave fejl. Mange fejl! Når jeg troede en sætning var færdig kom der flere og flere tastefejl og jeg var tvunget til at gå ned i tempo. Mine kræfter blev mindre selvom jeg trænede motion og styrke træning.

Den store alarm fik jeg i Norge på jagt med gode venner. Det var på langrend ski på rype jagt. Det var hårdt vejr med minus 10 grader og storm. Perfekt vejr! Jeg fik ladet mit haglgevær og lukkede løbet mens hånden gled. Det var smertefuldt og havde åbnet et godt sår. Men vi skulle videre, så wc papir og gaffa tape fik det lukket. Jeg blev sendt rundt om en bakke og gennem en lille kløft. Da jeg kom rundt stoppede mine ben. Noget var rivende galt. Jeg havde følelse i benene men jeg kunne ikke bevæge dem en centimeter.

Min ven råbte jeg fandeme skulle løbe. Men der stod jeg tyve minutter. Jeg kunne fortsætte med at komme efter mine venner men jeg var dels bange og dels udkørt. Jeg måtte indse jeg skulle undersøges ordentligt.

Jeg fik en forundersøgelse i England og blev indlagt i maj og brugte 3 dage på at blive undersøgt. Det var ganske ubehageligt. Specielt at få trukket væske ud af rygmarven og måling kontrol af muskler. Elektroder der blev stukket ind med nål. Mænd har ikke samme smertetærskel som kvinder så det var ikke en nydelse. Diagnosen ALS fik jeg samme dag. Levetid 1 til 5 år. Så gik klappen ned og jeg brød sammen.

Min kæreste var en kæmpe hjælp. Mine brødre kom fra Danmark næste dag. Som det første ringede mine brødre til alle i familien og mine venner.

Jeg var i syv sind med mit job. Det var en del af min identitet. Og det er ikke noget man bare slipper fra den ene dag til den anden. Og hele situationen var komplet uoverskuelig. Hvad med mit forhold til min kæreste. Familien. Venner. Hvor skal jeg bo? Skal jeg sige mit arbejde op? Økonomi? Listen var lang. Samtidig var det engelske sundhedsvæsen sat i gang med alarm. De efterfølgende dage kom der uanmeldte besøg af socialrådgivere. Ergoterapeut. Hjemmeplejen. Det var meget overvældende. Så jeg gik i gang med at planlægge flytning.

Primo januar var jeg flyttet til mit sommerhus hvor jeg til stor glæde fik lavet om til helårs status.

Midt i dette kaos begyndte min stemme at blive dårligere. Det var noget rigtig skidt. Som sælger er stemmen et altafgørende redskab. Jeg talte engelsk. Tysk. Fransk og spansk. At have brugt så meget energi på at lære sprog - og miste stemmen - var som en væddeløbshest med træben.

Jeg måtte spare på stemmen og bruge energi og lungerne for at gøre mig forståelig. Og så kom VISP til undsætning. Det blev starten til et rigtig godt samarbejde jeg ikke kan rose nok. Jeg vil gå så langt til at sige det har reddet mit liv. Hvis I prøver at forestille jer, at I mister evnen til at kommunikere... Hvordan tror I det føles? Jeg tror ikke man kan beskrive eller forstille sig hvor forfærdeligt det er. Jeg har flere gange brudt grædende sammen i desperation over jeg ikke kunne kommunikere. Vi mennesker har ganske enkelt behov for at kommunikere med andre mennesker. Derfor betegner man også isolation i fængsel som tortur. Og det er en passende betegnelse - og man behøver ikke at være i fængsel for at opleve det.

Men tilbage til VISP i Næstved. Jeg fik mulighed for at prøve alle hjælpe midler. Den øjenstyrede pc var et godt bud. Men teknologien på det tidspunkt var ikke god nok. Jeg havde svært ved at få det til at fungere og jeg fik hovedpine. Så det blev et system med et lille mærke i panden og en sensor koblet til pc. Jeg havde set en borger med ALS bruge den problemfrit. Men vi mennesker er forskellige og jeg kunne ikke bruge den.

Mine hænder havde stadig funktion den gang. Så jeg fik mit joystick til at fungere som mus.

Museklik var på mit knæ hvor jeg stadigvæk havde funktion. Det fungerede men efter tid begyndte det at blive hårdt for hånden. Imidlertid havde jeg fået respirator. Og det var genialt. Jeg havde kredset længe om den varme kartoffel. Det som er helt skørt for mig og mange i samme alvorlige situation - vi tager ikke imod hjælpemidler. Det samme var også gældende for hjælpemidler til kommunikation. Og alle familiemedlemmer og venner er bare helt uforståelige hvorfor man ikke bare siger ja tak til alt på øverste hylde. Det skyldes en

tvist i den menneskelige natur. Man siger nej fordi man derved erkender man er syg og handicappet. Og det er ikke bare en enkelt barriere man skal over. Det ville jo for nemt. Nej da. De her besværlige handicappede skal turen igennem hver gang der bliver hentydet... "Øh det var nok en god ide du fik en kørestol." Set i bakspejlet kan jeg more mig. Men kun indtil et nyt hjælpemiddel bliver foreslået. Hvis jeg var social rådgiver med en borger som mig havde jeg trukket håret af i frustration.

Men tilbage til min respirator. Efter tre uger var jeg vænnet mig til den. Pludselig sov jeg bedre og om dagen havde jeg mere energi. Jeg fik en ny tale pc. Pludselig kunne jeg skrive sætninger med øjenstyring og min pc kunne læse sætningen op. Jeg kunne læse og skrive e-mail. Føre kalender. Gå på internet. Ja det var en hel verden der åbnede sig. Jeg tog kontakt med gamle venner i udlandet jeg ikke havde haft kontakt med i flere år. Og humøret - jeg behøver nok ikke at sige det - men det blev bedre fra den ene dag til den anden. Jeg vil vove den påstand at min øjenstyrede pc har reddet mit liv. Samtidig er min livskvalitet i top. Jeg overvejer ikke selvmord. Jeg har mere kommunikation med familie og venner end da jeg var rask. Uden dette værktøj havde jeg nok buret mig inde foran mit tv.

Jeg læste for et par måneder siden om en læge på Fyn at han ikke ville give en borger med ALS en respirator.

Det ville jo være spændende at høre lægens mening hvis han selv fik ALS. Sagen er at man ikke kender sig selv før man er i situationen. Og i denne beslutningsfase kan jeg ikke understrege nok hvor vigtigt det er at have det bedst egnede værktøj til kommunikation. Et lille morsomt eksempel. Mens jeg ventede på min ansøgning om øjenstyret pc brugte jeg en stoveplade. Det er bare alfabetet på 4 nummererede linjer. Langsomt at bruge men super til en kort besked. En stakkels hjælper havde den tvivlsomme fornøjelse af at stave sig igennem min besked til min kone at jeg ville skilles og at hun skulle flytte ud af huset. Det er bare tragikomisk at tænke på men ikke så sjovt i situationen.

Men tilbage til kommunikation med hjælpemidler. Der findes to firmaer der tilbyder øjenstyrede pc. Det er som at vælge mellem en Audi og BMW. Mit råd er at prøv dem begge. Teknologien er bare fantastisk og er nemt at bruge. Den eneste udfordring er at surfe på nettet. Facebook krævede meget træning. Man må selv finde smutveje og det kommer kun ved at øve.

Det er en spændende teknologi som også kan komme til nytte hos borgere der vil give hænder en slapper. For eksempel er APPLE interesseret og de har lige købt nogle patenter til øjenstyring. Et lille nyt dansk firma bruger øjenstyring til konsument undersøgelser. Min personlige holdning mht. at finde den bedste løsning til kommunikation for borgere med ALS eller andre alvorlige sygdomme er følgende: lær omgående at bruge en stoveplade. Det lærer man hurtigt. Ansøg om en øjenstyret pc tidligt i forløbet. Således man er tryk og erfaren bruger inden behovet opstår.

Teknologien er dyr. Men den giver så stor livskvalitet at pengene er en god investering. Dels vil humøret blive bedre - samme dag man kan bruge teknologien. Dels kan borgeren løse mange problemer på egen hånd. Så jeg kan kun se fordele.

Og min respirator der skulle forringe min livskvalitet. Jeg glemmer jeg har den. Det er en del af mig. Jeg har den med i seng og bad. Den er en god ven der holder mig i live. Jeg er ikke begrænset med den. Okay jeg kan ikke dykke med den men ellers lægger jeg ikke mærke til den.

Kommunikation i fremtiden.

Jeg tror øjenstyring bliver mainstream. Til pc. Tablet og IPAD. Mobiltelefon. Så det begynder at komme på markedet allerede næste år. Brillor med øjenstyring. Det er et nyt marked der kun bliver større.

Tusind tak for invitere mig. Vi har nu tid til spørgsmål så spørg mig om alt...

--- o ---

Forvirring i receptionen.

Der var en smule forvirring i receptionen i Vingsted til Isaac konferencen, for Per Andersson havde bestilt et handicapvenligt værelse, men hvem af dem?:

Per Andersson, Isaac Danmark og Per Anderson, Isaac Sverige

Kommunikationskarnevalen 2016.

v/Vibe Lund Jensen & Jane Runge

Årets hovedtema var *OVERGANGE*

På "Den Västsvenska kommunikationskarnevalen" satte svenskerne som altid fokus på et centralt tema. Denne gang **overgange** – eller på svensk **övergångar**.

- - - 0 - - -

"Som en bro over mørke vande" (*Like a bridge over troubled water*) hed det musikalske indslag, der åbnede Karnevalen. Det var et symbol på, hvor svære overgange ofte er for mennesker, som er afhængige af at bruge ASK (alternativ og supplerende kommunikation) for at kunne kommunikere og deltage. Mange er dybt afhængige af daglig støtte og viden fra deres nære omgivelser, for at deres ASK-muligheder kan være tilgængelige. Men alt for mange oplever desværre, at megen viden og støtte går tabt både ved store miljøskift som fx børnehave-skole, skole-dagbeskæftigelse, boligskift, og såmænd også i hverdagens mindre overgange og skift. Til stor sorg og frustration.

Hvordan får et menneske den nødvendige viden med sig, som deres nære relationer og omgivelser bærer på? Hvordan sikrer vi, at denne viden overleveres gennem livets og hverdagens større og mindre overgange? Dét handlede konferencen om.

ISAAC Danmark sendte 2 repræsentanter afsted til Kommunikationskarnevalen d. 11.-12. maj 2016 i Göteborg. Her er det udvalg af forelæsninger fra en meget spændende conference, som vi har valgt at beskrive.

OBS: På dette link kan du læse mere om Kommunikationskarnevalen, samt **hente slides bl.a. fra de omtalte forelæsninger** www.dart-gbg.org/karnevalstart/karneval16

- - - 0 - - -

Hur bibehålla samverkan vid övergång från barn till vuxenlivet?

Forelæsning ved Berth Danermark

Bert Danermark, professor i sociologi på Institutet för handikappvetenskap, Örebro universitet, har forsket i flere år i overgange for børn med funktionsnedsættelser.

Alt samarbejde omkring børn og unge med flere funktionsnedsættelser kræver et stort engagement af flere forskellige professioner, forældre og barnet. I overgangen fra barn til voksen stilles der særligt store krav. Men udfordringerne er store. Den støtte, der gives til mennesker med funktionsnedsættelser livet igennem, er præget af fragmentering.

Det er almindeligt, at der trods tiltag og gode intentioner forbliver interaktionsproblemer, hvor indsatsen ofte er præget af vilkårlighed og mangler og forældre typisk står med det tunge koordineringsansvar.

Bert Danermark ser på forklaringer i de dybereliggende strukturer og refererer til forskning. Forskellige instanser og tilbud kan have meget forskellige grundsyn og fokusområder. Magtforhold, prestige-hierakier, omorganiseringer, stort personaleskift og de enkelte aktørers/organisationers egeninteresser kan spille ind. Ideelt set burde samarbejdet omhandle personens bedste, konsensus, ligeværdighed, delt ansvar, tillid og professionalisme, stabilitet og udvikling.

Hvordan kan udfordringerne så håndteres på en konstruktiv måde? Bert Danermark præsenterer nogle fremmede faktorer for opretholdelsen af samarbejdet i overgangen fra barn til voksen: At der skabes strukturelle betingelser for samarbejde, forståelse, respekt og at samarbejdsprocessen bliver fulgt op.

Han pæger tre forhold med central betydning for processen. Forhold der skal være bevidsthed om:

Lovgivningen de lovgivningsmæssige rammer, som styrer de involverede aktører.

Organisationen hvordan arbejdet er organiseret hos de respektive aktører og aktørerne imellem.

Synsmåderne hvilke synsmåder indenfor professionen/organisationen, der hersker ift. Interaktionsopgaven.

Bert Danermark pæger behov for kæmpe indsats på ledelsesniveau. Det er en ledelsesopgave at opbygge gode samspilskompetencer, identificere de mekanismer som hhv. understøtter eller vanskeliggør samarbejde, handle herpå, samt følge udviklingen løbende. Det er et ledelsesansvar at sikre kundskab om samarbejde internt og ledelserne imellem. Vise engagement og deltagelse. Involvere alle involverede og kommende parter og skabe mødesteder. Udstikke klare retningslinjer fjerne forhindringer. Tilgodese at ressourcer for samarbejde findes.

Fremmede faktorer for samarbejdet er bl.a. *Tid til samarbejde. Kendskab til hinanden og det man samarbejder om. Ledelsesopbakning. Respektfuld behandling.* For at opretholde og udvikle et funktionelt samarbejde ved overgange er det også vigtigt at *inddrage yderligere interessenter i de tidlige stadier.* Dokumentere samarbejdsprocessen. Sætte fokus på områder, der ikke går godt og endelig støtte områder, der udvikler sig positivt. Der skal være en konstant følgen op på ledelsesniveau.

Kommentar: Dette er en ordentlig mundfuld. Vi har tydeligvis et stort arbejde at gøre i Danmark, hvor ledelserne først og fremmest skal have indsigt i vigtigheden af at sikre overgange, dernæst sikre dem internt og fremme håndteringen af dem også imellem organisationer/socialt tilbud. Man kunne ønske sig en overordnet instans, der havde en myndighed til at sætte minimumsrammer for samarbejde på tværs. Noget der burde tages op på nationalt niveau og sikres både regionalt og lokalt.

--- 0 ---

Övergångar inom och mellan skolor och skolformer

Forelæsning ved Gudrun Lövendahl Björkman:

Gudrun Lövendahl Björkman er overordnet specialpædagog, forfatter og forelæser.

Også Gudrun Lövendahl Björkman rettede fokus på bærende strukturer og rutiner. En del børn bliver meget udsatte ved alle de ændringer og tab der sker ved overgange, det kan påvirke dem negativt lang tid frem. Man kan ikke erstatte en god personlig relation og kommunikation med barnet, men man kan sikre at vigtig information, viden og opfattelse bliver delt, så elever oplever kontinuitet i deres skolegang, uafhængig af skift og ændringer undervejs.

Det er komplekst, når elever fra så mange forskellige skoler med meget forsk. vægtning og fokusområder samles i et nyt skoletilbud. Så meget desto vigtigere er det at strukturere.

- *Det spiller ingen rolle, hvad der har været gjort tidligere, hvis det ikke løftes til det næste sted. Enhver uafklarethed bliver en barriere, en svaghed - sagde hun og fortsatte - det handler om rutiner og et skelet til overlevering og overgange. Det farligste syn hos modtager er hvis de siger "vi vil se på barnet som et ubeskrevet blad, vi vil danne vores eget indtryk".*

Også Gudrun Lövendahl Björkman påpegede, hvor vigtigt det er at afklare

- hvad der *bliver* overleveret og hvad der *bør* overleveres
- Hvorfor? (afdække forskellige syn hos forskellige aktører, finde konsensus)
- hvem/hvad tror vi på?
- hvem har ansvaret for hvad?
- hvilken viden skal bringes fra hvem til hvem?
- Hvornår? (synkronisering)
- Hvordan? (organisering)

Gudrun Lövendahl Björkman præsentation indeholdt budskaber, der lagde sig helt i tråd med Bert Danermark. Hun påpegede nødvendigheden af at skabe forudsætninger på ledelsesniveau. Og vigtigheden af dokumentation gjorde hun særligt meget ud af og påpegede, at fokus skal være på hensigten - det saglige og relevante. Fokus er ikke at starte med at beskrive alt dét, eleven har svært ved.

For at overgange kan lykkes vil der på mange steder være behov for en person der er *overleveringsansvarlig*. Så kan man lokalt tage stilling til og definere, hvad der skal ligge i denne funktion.

Gudrun Lövendahl Björkman anbefalede flg. bog, hvor mange af hendes pointer kan læses:

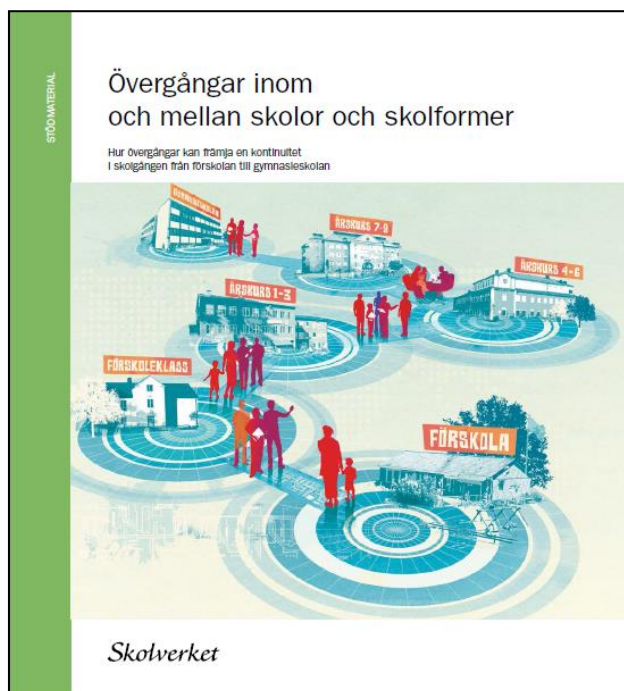
Övergångar inom och mellan skolor och skolformer.

Stödmaterial om hur övergångar kan främja en kontinuitet i skolgången från förskolan till gymnasieskolan.

(Gymnasieskolan kan sammenlignes med danske STU-tilbud).

Her er en lang række ideer til at sikre kontinuitet gennem skoleskift (i DK fx fra specialbørnehave/knast til børnespecialskole/ eller fra børneskole til STU).

Bogen hjælper til at forstå de særligt udsatte børns behov. Den præsenterer succesfaktorer i arbejdet med overgange, og indeholder konkrete forslag til retningslinjer, handlingsplaner og blanketter.

Bogen kan downloades gratis her:

http://specforummolndal.weebly.com/uploads/1/4/2/7/14277083/vergngar_inom_och_mellan_skolor_och_skolformer.pdf

Kommentar: Efter forelæsningen sidder man igen med oplevelsen af, at det kun kan gå for langsomt med at komme i gang i Danmark. Hvordan kan vi sammen gribe an at skabe opmærksomhed på behovet for bedre praksis ved overgange?

--- o ---

När barn med utvecklingsstörning som börjar skolan – om övergångar och samverkan

Forelæsning ved Jenny Wilder:

Jenny Wilder, docent i specialpædagogik på Mälardalens högskola, har forsket i kommunikation og deltagelse hos og med børn med funktionsnedsættelser samt om samarbejde og samfundets støtte.

En overgang kan defineres som *tiden hvor man er midt imellem ét stadium og et andet*. Overgange er altid individuelle, hvert barn er unikt. Gode overgange mellem specialbørnehave og specialskole understøtter barnets velbefindende, tryghed og ovenikøbet målopfyldelse i skolen.

Tidligere forskning har allerede peget på faktorer, der fremmer positive overgange:

- Kontinuitet i relationer gennem miljøskift (venner, trygt personale følger med)
- Forberedende aktiviteter
- Kontinuitet i støtten
- Voksnes viden og kundskab om de miljøer barnet færdes i og skal videre til
- Godt samarbejde ml. hjem, førskole og skole med udveksling af viden om det enkelte barn.

Jenny Wilder har sammen med Anne Lillvist forsket videre i overgange. Hendes fremlæggelse tog udgangspunkt i deres forskningsprojekt, hvor overgange er blevet studeret gennem enkeltstudier med 250 lærere i grundskolen, samt 8 feltstudier af overgange hvor forældre, lærere og rektorer er blevet interviewet før, under og efter barnets overgang. De har undersøgt hvilken information om børn, der behøves mellem miljøer, og hvordan den overføres.

Jenny Wilder introducerede begrebet *overgangskompetencer (transition competence)*, som handler om hele systemets kompetence til at virke for positive overgange, hvor der ses på både individ, miljø og interaktionen imellem dem. Man kan se på

- graden af samarbejde
- aktiviteter i forbindelse med overgange
- attituder til overgangen

De to forskere har undersøgt hvad der pt. kendetegner overgange ud fra hhv. forældre-, lærer- og rektorperspektiv, og hvad der kendetegner samarbejdsprocesserne mellem miljøerne, den pædagogiske praksis omkring barnets læring og deltagelse i det enkelte miljø, samt børns forsk. læringsveje i overgangen.

- Det er vigtigt at det enkelte miljø har *en handlingsplan for overgange*
- Det er også vigtigt at være bevidst om hvilken type af kundskab om barnet der overføres (barnets læring/læringsveje, daglige rutiner, kommunikation, pædagogisk vurdering, helbred).
- Samt være afklaret om, hvorvidt man får det vigtige med på alle områder.

Det er allerede praksis i Sverige i overgange mellem specialbørnehave/førskole og specialskole, at speciallærere møder barn og forældre inden, lærere mødes for at tale om barnets læring og erfaringer fra tidligere, speciallærere besøger barnet i det hidtidige miljø inden overgangen.

Men projektet fandt også frem til ting der var vigtige, som endnu ikke gøres. Foranstaltninger som kunne skabe bedre konsensus:

- At specialbørnehave (förskola/förskoleklass) og specialskole holder fælles forældremøde
- At lærere/personale fra afgivende og modtagende miljø mødes om, hvad barnet skal lære i skolen
- At nye lærere besøger barnet hjemme. Der kan være større eller mindre forskelle i forståelse og forventninger hos forældre, lærere og rektor.

Jenny Wilder afslutter med følgende stof til eftertanke og handling:

- Som det er nu, er indholdet i overgange personbundet og ikke funktionsbundet. Det bør der laves om på; bedre handlingsplaner og rammer omkring overgange kan skabe mere og bedre funktionsbunden/ systembåren overlevering
- Lærere vil barnets bedste, men har forskellig bevidsthed og forskellige synsmåder og retningslinjer for deres arbejde
- Samarbejde skal organiseres, nøglepersoner skal respektere hinandens kundskab
- Samarbejde skal konkretiseres, hvem der har ansvar på forskellige niveauer, hvilke aktiviteter der er nødvendige hvornår og af hvem

Kommentar: Igen en forsker, der peger på at specialmiljøerne skal have nogle videnskabelige retningslinjer og rammer på systemniveau for at skabe kvalificeret samarbejde omkring overgange. Det er ikke tilstrækkeligt med den enkelte fagpersoners personbundne viden.

I Danmark har vi ringe systemsikrede vilkår for at skabe overgange baseret på den viden, der findes. Der er behov for at starte en diskussion i Danmark, som understøtter en udvikling på dette område.

--- 0 ---

Personal Communication Passport.

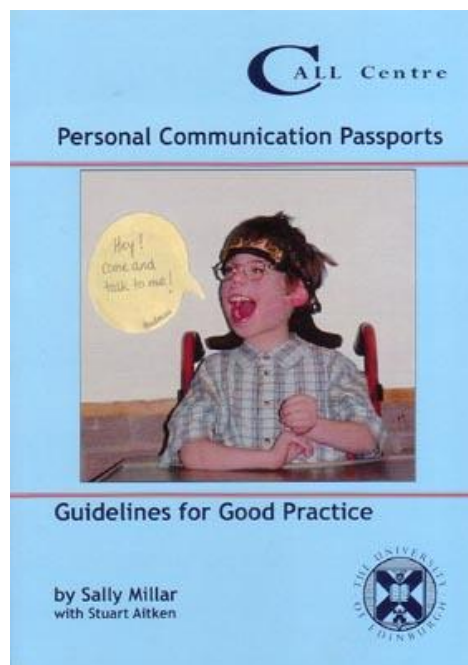
Forelæsning ved Sally Millar:

Sally Millar er logopæd og en af grundlæggerne til Call Scotland, et center som giver støtte i undervisning af børn med omfattende kommunikationsvanskeligheder. Hun er også grundlægger til metoden om kommunikationspas.

Sally Millar er en utrolig levende og inspirerende oplægsholder. Hun fortæller om, hvor vigtigt det er for personer, der har kommunikationsvanskeligheder at omsorgspersonerne omkring dem, hjælper dem med at få en stemme udadtil.

Hun fortæller om, hvilke muligheder et Personal Communication Passport – personligt kommunikationspas - kan give. Hun gør meget ud af i sit oplæg, at tydeliggøre, at det er vigtigt, at "kompasset" ikke bliver for stort, det må ikke være en manual. Passet skal give en hurtig og præcis beskrivelse af nøglepunkterne omkring personens kommunikationsstrategier, på en personlig og positiv måde. Hun gør meget ud af at sige, at det er vigtigt, at der ikke laves en skabelon, som bruges til alle.

Et kompas skal være individuelt og personligt. Det vigtigste er ikke hvordan et kompas er udformet og hvilke måde det præsenterer sig på, det vigtigste er, at der laves et kompas, som giver personen en stemme som inviterer ind til kommunikation med andre. På en naturlig og ligetil måde.

Der er ingen, absolut ingen form, som er bedre end en anden, pointerer hun. Det vigtigste er at der er et kompas, som giver anledning til kommunikation.

I sit oplæg henviser hun til www.communicationpassports.org.uk og www.callscotland.org.uk som bestemt er et besøg værd, her finder man mange materialer, spændende publikationer og videoer som kan give inspiration til arbejdet med ACC løsninger. Hun anbefalede bogen "Personal Communication Passport" by Sally Millar with Stuart Aitken. Bogen kan købes gennem ovenstående hjemmeside.

Eksempler på hvor forskellige kommunikationspas kan og skal være:

Personal Place Mat: Angela Crocker 1st August 2006 *Name of person completing mat: Christy Nibb*

	Swallow I have swallowing difficulties. Please read the Speech and Language Therapy report dated 15.07.06.
	Food I eat all my food pureed. My dietician asks me to eat 1 Forticream a day.
	Drink I drink all liquids thickened to a puree consistency using thickener, see photograph and please read instructions.
	Where and when I like to eat in a quiet room. I like a drink when I come in and I like to eat lunch at 1pm.
	Position It is important that I eat in my wheelchair in an upright position.
	Equipment Please use a small reinforced plastic spoon, see the photograph on reverse.
	Protection I like to wear a plastic apron to protect my clothes. Please use a soft tissue to clean my face and dab, don't wipe.
	Communication and choice I have no speech and depend on people who know me well to interpret my communication behaviours.
	Risks and help I need I need you to feed me all my food and drink. I have epilepsy and need to be supervised closely.

If there are any concerns about eating, drinking or swallowing, please refer to Speech and Language Therapy. Some of the clinical signs that can indicate a swallowing difficulty include coughing/choking on food or drink, wet gurgly voice, recurrent chest infections, weight loss.

<p>Position / Seating At Snack time I am usually in my standing frame. For Lunch I usually sit in my wheelchair.</p> <p>Please make sure I am not facing into bright light as this makes it more difficult for me to see what you want me to look at. I see best on my left at eye height.</p>	<p>Cutlery / Equipment I don't use cutlery myself, you will have to do that for me. If possible, a clear tumbler is sometimes easier for you if I am in my standing frame and high up, than you can see how much juice I am drinking. I need a napkin when drinking.</p>
<p>Food Type / Drink I have a good appetite and am not a fussy eater. I like to have crisps, Wotsits, or chocolate for Snack time. I will drink orange or blackcurrant juice, but Coke is my favourite. I also like Chocolate Angel Delight.</p> <p>I prefer my food not to be completely mushed up, but just moist enough. I will bite mouthfuls off chocolate bars like Milky Way and biscuits. I drink single sips at a time.</p>	<p>Communication My Signs: I want a drink: left index finger to my mouth You could encourage me to 'shout' first to make sure that I have the attention of a helper who will watch me sign and can respond. I want crisps/solid food: I point to my belly. I am still working on this sign. (Might get confused with 'my hip is sore' - encourage me to point higher up, about rib level)</p>
<p>Choosing foods You can have a choice of snack. Listen to which one you want and tell me yes. Crisps? Chocolate? Biscuit?, Crisps? Chocolate? ... Use single words on a 'loop'</p> <p>Repeat the sequence leaving enough time / gap for Denise to make her decision and then say Yeah to her choice. Confirm Denise's choice by saying: Denise can confirm by saying Yeah</p>	<p>Key Points / Important Considerations I can shake my head for No and can say Yeah for Yes. For choosing, give me a verbal list of up to 3 choices. When choosing, always reinforce my choice verbally. I may not always recognise what I am looking at and may point at an object because you expect me to point. Confirm my pointing with a verbal - Crisps, Yes?</p>

These things are important to me!

	
	My feet drag on the floor, if you don't put my footplates on. And I feel all wobbly, and can't use my hands so well.
	I need to plug in my Talker at lunchtime, to make sure it'll last through the school day.
	It makes me choke if you put too much food in my mouth at once. It's scary for me - and it'll all come out again anyway!
	I need a record of my reading, and a note of my homework kept up to date every day in my black 3-ring binder.

Really Important Stuff

My no go page!

I hate classical music - it often makes me cry! I can't help it - honest!

I just can't stand touching some stuff. It makes me feel like I want to be sick!

Ask me to hold that sticky rubbery stuff at you point!

I do want to get used to these kind of things! But take it easy with me!

Talking with me

I understand loads.

You can help me understand even more by:

- going slow
- giving me time to think
- saying just a little at a time
- taking with your hands as well as your mouth
- getting down to look me in the eye!
- showing me the picture in my communication book

My Classroom

I go to Gaudreen School.

I go to school in a taxi, my driver is Billy and my escort is Maggie. I go home in the bus with some bigger kids from another school.

I have to get up early and I spend three hours + in the car every day. Sometimes people at school forget how tiring commuting is and expect me to work as well!

My class teacher is Mrs. Hay.
My Support for Learning Teacher is Mrs. MacLeod.
My MOVE teacher and music teacher is Mrs. O'Brien.
My auxiliaries are Claire and Dawn

Supporting Transitions for AAC Users

Forelæsning ved Sally Millar:

På hjemmesiden www.callscotland.org.uk/blog/author/ er Sally Millar præsenteret som Complex communication support needs specialist. Og det må man sige hun er. Hun holdt også en spændende forelæsning om, hvordan man støtter AAC-brugere (ASK-brugere) gennem overgange.

Hun fik belyst, at der findes mange former for overgange:

- overgange indenfor barnets egen AAC/sprog/metoder
- indenfor litteracy
- overgange indenfor undervisningsplaner (educational curriculum)
- overgange indenfor support/støtte
- overgange indenfor de tjenesteydelse barnet benytter, fx ift. uddannelse, sundhedssektoren, social omsorg og boligforhold.

Sally Millar kom med en lang række konkrete forslag til indsatser ift. forskellige typer overgange. Vi henviser til hendes forelæsningslides, som kan hentes her:

http://www.dart-gbg.org/public/anpassningar/Transitions_Karnevalen2016_Millar.pdf

Og til to meget spændende skotske hjemmesider:

www.aacscotland.org.uk og www.callscotland.org.uk

--- o ---

Teater gruppen Östra

Teatern er en teatergruppe, der rejser rundt med stykker som viser problematikker, der kan opstå bl.a. på arbejdsmarkedet for mennesker med Autisme spektrum forstyrrelse, ADHD mm. Gruppen viser på en rigtig god og autentisk måde, hvordan små ændringer i en arbejdsdag kan forstyrre disse menneskers struktur. Jeg ser, at pointen med deres små "walk up call" stykker er at tydelige gøre over for resten af samfundet, at der altså ikke kun er en måde at tænke på, og at man ude på arbejdsmarkedet må klædes på til at kunne imødekomme denne gruppe menneskers behov for tydelig og struktureret jobbeskrivelse.

Gruppen gør det rigtig godt og deres budskab er yderst relevant at få spredt.

--- o ---

Hållbar kommunikation - Systematisk kartläggning av kommunikativa förutsättningar och behov i pedagogisk miljö.

Forelæsning ved Sonia Tota og Ulrika Hansson-Andersson:

Sonia Tota og Ulrika Hansson-Andersson, begge er uddannet leg logoped og ansat ved Grundskolans resursteam, Malmö Stad.

Deres oplæg var omkring, hvorledes man kan bruge kortlægningsværktøjet - **Hållbar kommunikation** et pædagogisk redskab i form af spørgeskema, der systematisk kortlægger elevens kommunikative forudsætninger og behov i det pædagogiske miljø. Baggrunden for at de har lavet sådanne spørgeguide er, at der opleves på skolerne, at mange elever kommer med en bred vifte af kommunikationsstrategier, men at der ikke rigtig var nogen som forstod at anvende elevens egne strategier konstruktivt.

Materialet tager udgangspunkt i den enkeltes egne resurser, hvordan barnet har tillært sig denne strategi for kommunikation, hvordan barnet anvender strategien og hvordan denne form som barnet anvender, kan bruges til at lære ny viden i andre sammenhænge. Ved at nedskrive disse strategier vil informationerne bibeholdes, man kan følge med i forandringer, udviklingen af elevens kompetencer. Værktøjet kan bruges igen og igen.

Pointen er, at det er vigtigt at "Tavs viden" om barnets kommunikation kommer frem, dokumenteres således at alle får adgang til, at kende til barnets kommunikationsformer.

Udgangspunktet med materialet er, at alle elever får ret til at kommunikere, individuelt og med en ASK-løsning, der er tilpasset deres behov. Således at alle elever får lige vilkår i skolen. At eleven ikke skal starte på at lære en ny kommunikationsform, men at miljøet omkring eleven må bruge dét eleven allerede kan, og som har vist sig at være en værdifuld og brugbar form for eleven.

Materialet kommer rundt om alle barnets miljøer og der beskrives, hvordan barnet klarer at skifte mellem de forskellige arenaer. (Børnehaven/skolen, skolen/hjemmet m.fl.)

Vi vil mene, at materialet minder om det danske Social Networks materiale i en "kortere" form.

- - - o - - -

Små och stora övergångar i grundskolen ur NPF perspektivet.

Forelæsning ved Ulrika Aspflo:

Ulrika Aspflo har en lang erfaring med sit arbejde med voksne og børn inden for Autisme/Neuropsykiatriske funktionsnedsætninger. Hun er uddannet logopæd, socialpædagog, forfatter og forlæser, samt er konsulent for forældre, skolen som har børn/elever med funktionsnedsættelser inden for Autisme/Neuropsykiatriske.

Hun har sin egen hjemmeside hvor der er masser af inspiration at hente; www.aspflo.se - et besøg værd.

Forelæsningen omhandlede alle de forskellige store som små overgange et barn møder i sin dagligdag. Hun pointerede, hvor vigtigt arbejdet med visualiserende struktur og forberedelse af disse overgange for eleven er yderst vigtigt, for at eleven kan få en god og tryk dagligdag. Eleverne må støttes i alle overgange individuelt, i grupper og gennem en visuel struktur.

Om teamarbejdet siger hun, at det er vigtigt, at man har fælles fodslag og sørger for, at der er en kendt og forudsigelig rutine dagen igennem. At det er de voksne i barnets omgivelser, som må tage ansvaret for, hvorledes elevens strategier indlæres. Mange af disse børn kan ikke selv varetage at finde og lære gode og hensigtsmæssige strategier for at klare en daglig opgave, de må guides og guidningen må være visuel og tydeligt struktureret.

Hun fremhævede, hvor vigtigt det er, at omsorgspersonerne i personens miljøer havde forståelse for, at alle overgange er svære, at relationsarbejdet og tydeliggørelse af aktiviteter er vigtige for denne gruppe børn og voksne, som i deres dagligdag har en anden tilgang til opgaverne pga. deres Autisme/Neuro-psykiatriske udfordringer.

Vi kan varmt anbefale en forelæsning af Ulrika Aspflo. Hendes lange erfaring og arbejde med denne gruppe mennesker gør, at hendes oplæg er levende pga. af alle de dagligdags beskrivelser hun kan præsentere tilhørerne for. Man kan se og nikke genkendende til de fleste episoder, og hendes oplæg giver et tydeligt billede af, hvilke udfordringer disse børn og voksne har.

Hun pointerer i sit oplæg, hvor vigtigt det er at starte tidligt med at oplære barnet, som har brug for at supplere sine kommunikationsstrategier med et ASK-tiltag. Dels for at barnets kommunikation bliver tydeligere over for andre kommunikationspartnere, men også med henblik på at udvide barnets

ordforråd og omverdensforståelse. Hun pointerer ligeledes hvor vigtigt det er, at ASK-vejlederne hele tiden har et realistisk mål med barnets ASK-løsninger.

Med dette siger hun ligeledes, at når der skiftes mellem ASK-tiltagene, må der være en tydelig genkendelighed for barnet. Det vigtigste i skift eller valg af ASK-tiltag er, at brugeren er med til at vælge sin egen ASK-løsning, at ASK vejlederen lytter til brugerens ønsker og forventninger til ASK-hjælpemidlet.

Hvis målene og forventningerne ikke er afstemt med brugerne, vil det ikke blive en lærerig og holdbar proces. At skulle skifte mellem ASK-løsninger er meget krævende for brugeren.

- - - 0 - - -

Fra udstillingen

På udstillingen mødte vi flere spændende input, bl.a. fra:

Abilia www.abilia.se

Abilia udvikler, producerer og sælger hjælpemidler til handicappede inden for områderne kommunikation, kognition og Miljø Kontrol & Alarm. Abilia er en fusion af de fire selskaber GEWA, Falck Igel, Handitek og Toby Churchill. De er etableret i Sverige, Norge og England og repræsenteres i Danmark af Aabentoft.

Eldorado www.goteborg.se/eldorado

Eldorado er et centrum for aktivitet, viden og kultur for mennesker med svære intellektuelle handicap og deres familier og medarbejdere. Her kan man besøge vores erfarings værelser, socialisere i vores café og deltage i kultur- og fritidsaktiviteter. En slægtning eller personale kan deltage i vores programmer, få vejledning eller komme og besøge.

Mo Gård www.mogard.se

Mo Farm er en fondsejet non-profit virksomhed, der leverer tjenesteydelser til støtte og service, behandling, uddannelse og viden support. Vores fokusområder er kommunikation og handicap.

Non-profit. At vi er en non-profit virksomhed betyder, at vi er en non-profit organisation. Denne form for virksomhed deler ikke deres potentielle overskud til ejere eller aktionærer, men disse anvendes i stedet for at udvikle forretningen og få patienten til en del.

Individet er altid vigtigt. Individuelle behov, omstændigheder og præferencer er altid udgangspunktet for vores arbejde, vi ser på det hele menneske og livssituation for at skabe den rette støtte og intervention. Vi mener, at kommunikation eller støtte for kommunikation er en vigtig del af at skabe de rette betingelser for et godt liv

Vi mødte mange andre interessante udstillere

Sverige har mange spændende netværk og foreninger drevet af frivillige, pårørende og/eller fagpersoner. Der kommer mange og besøger den store udstilling, en stor del er ikke konference-deltagere men kommer bare for at besøge udstillingen.

ISAAC Sverige www.isaac-sverige.se

ISAAC Sverige havde også en stand på udstillerområdet. Her mødte vi både de svenske og norske ISAAC-repræsentanter.

- - - 0 - - -

Om Kommunikationskarnevalen:

Kommunikationskarnevalen er en stor årlig konference om ASK - på svensk AKK. AKK= Alternativ och Kompletterande Kommunikation.

Den arrangeres af:

- **Dalheimers Hus**, kundskabs- og aktivitetscenter for mennesker med funktionsnedsættelser af forskellig art.
www.goteborg.se/dalheimershus www.facebook.com/dalheimershus
- **DART**, kommunikations- og dataressursecenter for personer med funktionsnedsættelse. Arbetar med alternativ och kompletterande kommunikation (AKK=ASK=AAC), kommunikativa rättigheter och tillgänglighet för barn, ungdomar och vuxna. Bl.a. utredning, utbildning samt forskning kring kommunikation, kommunikationsstöd och datorbaserade hjälpmedel.
www.dart-gbg.org www.facebook.com/dart.kommunikations.och.dataresurscenter
- **Eldorado**, aktivitets-, kunskabs- og kulturcenter for mennesker med svær intellektuel funktionsnedsættelse.
www.goteborg.se/eldorado www.facebook.com/Eldorado.aktivitet.kunskap.kultur
- **ISAAC Sverige**, international brugerforening, udbreder viden om AKK og alles ret til kommunikation.
www.isaac-sverige.se
- **Specialpedagogiska skolmyndigheten**. Arbetar för att barn, unga och vuxna oavsett funktionsförmåga ska få förutsättningar att nå målen för sin utbildning.
www.spsm.se www.facebook.co/SPSMsverige

